

Begunci ali ekonomski migranti*

Katoliška misel o moralnih koreninah razlikovanja

PRISPEVKI DRUŽBENEGA NAUKA CERKVE: DEFINICIJA BEGUNCA

V tem prispevku si bomo prizadevali za artikulacijo moralne intuicije z uporabo virov katoliške moralne teologije, predvsem pa družbenega nauka Cerkve (DNC). Opredelili bomo moralno definicijo begunca in z njeno pomočjo ugotavljali, kdo bi lahko bil de facto begunec. Četudi se bo moralna definicija na koncu razlikovala od pravne, kakršno najdemo v Konvenciji o statusu beguncev³, pa to še ne pomeni nezadostnosti slednje. Moralna definicija namreč bolj odpira vprašanje, kdo lahko od mednarodne skupnosti moralno zahteva⁴ zaščito, konvencija pa pri tem nudi le enega od možnih odgovorov.

OSEBA, SKUPNOST IN DRŽAVA

Ker so po DNC človeške osebe, skupnost in človekove pravice neločljivo povezane, je za razumevanje intuicije ključno, da je že osnovno družbenoekonomsko pomanjkanje pomemben kriterij pri presojanju zahteve begunca. Prvič, DNC razume človeka kot po naravi socialno bitje, kar pomeni, da se kot oseba lahko razvije le znotraj človeških

skupnosti.⁵ Odločitev proti njegovi socializaciji je tako odločitev za njegovo uničenje, ne glede na to, kdo jo sprejme.

Družbena narava osebe se torej kaže in uresničuje z oblikovanjem skupnosti in participacijo v njej, pri čemer gre za dejavno ravnovesje med prejetjem in prispevanjem, kakor vsakdo najboljše zmore. Ker je namreč vsaka oseba edinstvena, je takšen tudi njen prispevek v skupnost. Oviranje ali uničenje te participacije pa končno ni škodljivo le za osebo – v smislu kršenja človeškega dostojanstva – temveč tudi za celotno skupnost.⁶

Drugič, ker je politična skupnost⁷ vseobsegajoča, bi morale vse osebe dobiti v njej vse potrebno za polno participacijo. V današnjem svetu pa politične skupnosti pogosto razumemo kot skupnosti državljanov in prebivalcev držav,⁸ ki so v medsebojni soodvisnosti za različne vrste dobrin. Zato je naloga političnih institucij držav nudenje dostopa do vsega potrebnega za polno družbeno udeleženo državljanov in prebivalcev, ki se s tem tudi uresničujejo kot družbena bitja. Povedano drugače, zunaj političnih skupnosti se človeška bitja ne morejo v polnosti izraziti, saj ne bodo imela na razpolago vsega potrebnega

za to, predvsem pa ne skupnosti, v kateri se uresničuje njihova družbena narava.

Tretjič, DNC je opredelil človekove pravice kot minimalni pogoj za življenje v skupnosti. Družbenoekonomske pravice pa so prav tako pomembne kot tiste, ki so bile tradicionalno poznane kot politične.⁹ Da bi se človeška bitja lahko zavedala dostojanstva svoje osebe, morajo imeti torej dostop do določenih družbenoekonomskih standardov, kot so osnovna izobrazba, osnovna zdravstvena oskrba ter primerno delo, ki omogoča preživetje. Kar pa ne pomeni, da mora politična skupnost omenjene dobrine neposredno priskrbeti, temveč predvsem to, da bi morale njene institucionalne strukture vsem omogočati participacijo, dostop do osnovnih dobrin in možnost prispevanja v skupnost. V tem procesu se tudi človeško bitje kot oseba¹⁰ razvija. Participacija pa postane težavna, če s pomočjo uradnih ali neuradnih institucij politične skupnosti¹¹ ni zagotovljenega nekega družbenoekonomskega minimuma.

Če torej politična skupnost ne zagotavlja svojim članom nekih minimalnih pogojev za življenje, potem ti ne morejo prispevati po svojih zmožnostih ter se osebno razvijati. To pa pomeni resen napad na osebo, saj smo ljudje družbena bitja. Z minimalnimi pogoji niso mišljene luksuzne dobrine, temveč prej omenjene: osnovna izobrazba, osnovna zdravstvena oskrba in nekatere materialne dobrine. Brez teh so osebe de facto brez politične skupnosti, v kateri bi lahko bile soudeležene¹², oziroma so prepuščene same sebi.

Morda je to tudi razlog, zakaj Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih kot temeljno pravico, ki izhaja iz same človeške narave,¹³ izpostavlja pravico do članstva v skupnosti ali državi. Papeški svet ravno to pravico pojmuje kot ključno pri moralni zahtevi za azil. Ker je človeško dostojanstvo samo po sebi družbeno, imamo namreč vsi pravico do članstva v politični skupnosti, v kateri so razumno zagotovljeni¹⁴ minimalni pogoji za življenje. Omenjena pravica je tako

v jedru zahteve za azil, kajti zaradi svoje družbene narave brez pripadajoče skupnosti ne moremo v celoti postati oseba.

Glede temeljne pravice do skupnosti pa je potrebno izpostaviti dve stvari. Prvič, tu gre za pravico do politične skupnosti, ne pa tudi za pravico do države po svoji izbiri. Večina nas je namreč rojena v neko državo, in že z rojstvom smo dobili pravico, skupnost pa obvezo, da institucionalno zaščiti minimalne pogoje za življenje v njej.¹⁵ Ponavadi sicer ne izberemo države, podobno ta ne nas, vseeno pa smo vsi ohlapno spojeni med seboj.¹⁶ Drugič, minimalni življenjski pogoji so vsaj deloma relativni glede na posamezno politično skupnost. Na primer, tudi v razmeroma bogati politični skupnosti je participacija lahko zelo zahtevna naloga za tiste, ki so materialno dosti bolj revni od ostalih. Do tega lahko pride zato, ker se premožna večina poslužuje komunikacijskih sredstev, ki niso dostopna revnejšim od povprečja. Po drugi strani pa enaka stopnja revščine ne bo nujno ovira za participacijo v mnogo manj premožni politični skupnosti. Čeprav so nekateri družbenoekonomski minimumi relativni, pa to še ne izključuje obstoja absolutnih minimumov, ki so veljavni za vse ljudi, ne glede na to, kje živijo. Katoliška misel denimo pogosto govori o univerzalni človeški skupnosti in človeški naravi kot možnih osnovah za absolutne minimume.¹⁷ Kljub temu pa je relativni vidik nekaterih minimumov lahko pomemben; denimo pri razmišljanju o tem, kaj je potrebno za pretrganje vezi med posameznikom in politično skupnostjo.

Četrto, država je v nekem smislu le ena od organizacij znotraj politične skupnosti. Osebe namreč potrebujejo politično skupnost bolj kot državo *per se* in odtujenost od politične skupnosti, ne pa izolacija od države,¹⁸ je tista, ki nekoga napravi nemočnega. Toda v okviru politične skupnosti ima država vseeno posebno vlogo v zagotavljanju skupnega dobrega in s tem javnega reda. Vloga države je namreč zagotoviti, da so odnosi med organizacijami, združenji, skupnostmi in osebami urejeni

na način, da omogočajo skupno dobro za vse člane širše skupnosti – odtod izraz 'javni red'¹⁹. Lahko tudi rečemo, da država jamči za spoštovanje temeljnih človekovih pravic. Skrbi namreč za to, da lahko preko politične skupnosti vsi njeni člani, če tako želijo, razumno dostopajo do osnovnih dobrin.

Poleg tega je državi, pa naj bo to dobro ali slabo, pogosto priznana simbolna vloga znotraj politične skupnosti. To pomeni, da država, ko deluje ali govori, to pogosto dela v imenu politične skupnosti ali pa je tako vsaj razumljena.²⁰ Tudi ko ne deluje ali govori, pa bi morala, se zdi, da javno komunicira v imenu politične skupnosti. To pa je še posebej pomembno takrat, ko država ne ukrepa v primeru sistematičnega kršenja človekovih

pravic znotraj politične skupnosti. Takšno nedelovanje v primeru sistematičnih kršitev namreč lahko predstavlja dejanje politične skupnosti in ne le nekaterih "samovoljnežev". V tem primeru se lahko ljudje odtujijo od politične skupnosti, ne da bi nanje neposredno vplivala država.

Prispevki DNC k odnosu med človeškimi osebami, skupnostmi, državami in temeljnimi človekovimi pravicami nakazujejo, da lahko osebe potrebujejo zaščito neke druge politične skupnosti, če jim trenutna ne zagotavlja več minimalnih pogojev za življenje. V takšni situaciji je prizadetim državljanom dejansko odtegnjena pravica do nujne participacije v skupnosti, ki je tako pomembna za osebo. Takšno stanje mora biti čim prej odpravljen

Utrinek z razstave

ali pa je potrebno najti skupnost, kjer se lahko začne vzpostavljati neka participacija. Zato bi lahko rekli, da pri moralni zahtevi za azil ne gre toliko za umanjkanje političnih in ekonomskih minimumov, temveč za odsotnost same skupnosti.

UNIVERZALNA ČLOVEŠKA SKUPNOST

DNC ima tudi na tem področju pomemben univerzalistični prispevek. To pomeni, da prepozna širšo, univerzalno človeško skupnost, v kateri si vsi delimo odgovornost drug za drugega.²¹ Politične skupnosti pa lahko razumemo kot uresničevanje takšne odgovornosti na lokalni ravni. Če pa tako uresničevanje spodleti, odgovornost znova prevzame univerzalna človeška skupnost. Glede na današnjo organizacijo družbe je odgovornost do osebe brez podpore svoje skupnosti možno uresničiti le s pomočjo učinkovite ponovne vključitve v participacijo v politični skupnosti. Če pa zaradi hujše odtujenosti tega ni mogoče storiti v domači skupnosti osebe, morajo odgovoriti druge politične skupnosti, ki so del širše človeške skupnosti.

K OPREDELITVI DEFINICIJE V SKLADU Z MORALNO INTUICIJO

Večina nas je rojena v državo s pripadajočo politično skupnostjo.²² Katoliški prispevek nakazuje, da so državljanom, ki jim ni omogočena učinkovita participacija v domači politični skupnosti in so ostali brez pravih načinov za poseganje v le-to, dejansko zanikane temeljne človekove pravice. To pa posega v samo jedro človekove narave, ki je sama po sebi družbena.²³ Če torej pride do dokončne odtujitve osebe od politične skupnosti, potem stanje nezaščitene ranljivosti človeškega dostojanstva predstavlja poziv za mednarodno skupnost.²⁴

V nadaljevanju bom takšno stanje natančneje predstavil v moralni definiciji begunca. Kriteriji, na podlagi katerih bo

izpeljana definicija, niso novi. Obrat k pojmovanju begunca kot tistega, ki je žrtev kršitve temeljnih pravic, se namreč dogaja že nekaj časa.²⁵ Normativne kriterije za to, ali je neka oseba begunec, je iz človekovih pravic izpeljal že Andrew E. Shacknove leta 1985.²⁶ In pravzaprav so kriteriji, ki jih podajam v nadaljevanju, podobni kot Shacknovovi, čeprav je on do njih prišel na podlagi drugačne moralne antropologije in politične filozofije.

KRŠITVE TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC

Kot omenjeno zgoraj, DNC trdi, da so družbenoekonomske pravice enako temeljne kot politične. Ko spoznamo, da temeljne pravice ščitijo participacijo v skupnosti, ni težko razumeti, da so določena raven izobrazbe, dostop do osnovne zdravstvene oskrbe ter zmožnost golega preživetja ravno tako potrebni kot na primer varstvo pred povračilnimi ukrepi oblasti v primeru političnega disidentstva. Če osnove niso zagotovljene, ne glede na to, ali oblast to počne namenoma ali ne, osebam ni zagotovljena participacija, posledično pa je porušen tudi odnos s skupnostjo. Participacija v politični skupnosti, ki je nujno potrebna, pa je večplastna; je religijska, družbena, družinska, ekonomska in tako dalje.²⁷ Zato morajo biti družbenoekonomske pravice del 'osnovnega paketa' za življenje v skupnosti. Glede na povezavo med družbenoekonomskimi pravicami in participacijo v politični skupnosti lahko pravzaprav rečemo, da je v primeru, če ne uspemo zaščititi temeljnih družbenoekonomskih pravic, to v resnici politični neuspeh.

DNC zagovarja, da mora obstajati vsaj en nujen pogoj, da nekoga lahko prepoznamo kot potrebnega pomoči ali zaščite s strani neke druge države: nezagotavljanje temeljnih človekovih pravic, ne glede na to, ali so te politične, religijske, družbene ali ekonomske.²⁸ Oseba torej potrebuje transnacionalno zaščito takrat, ko ji domača država ne uspe zagotoviti minimalnih pogojev za participacijo v skupnosti.

Potrebno pa je poudariti, da ljudje včasih izgubijo dostop do nekaterih temeljnih pravic, kot je svoboda gibanja, ker so vpleteni v kriminalno dejavnost. Prva točka bi morala biti tako dopolnjena s trditvijo, da so določene omejitve temeljnih pravic sprejemljive, če so posledica legitimnih kazni za nelegalne dejavnosti, kot sta na primer ugrabitev ali umor.

TRENTUTNA IZČRPANOST MOŽNOSTI ZA IZBOLJŠANJE STANJA

Četudi smo del dobro delujoče skupnosti, je potrebno vanjo prispevati in iz nje jemati. Vseeno pa se bodo nenamerne ali namerne napake dogajale. Vsaka skupnost zato potrebuje institucionalizirane mehanizme za odpravljanje kršitev, ki so posledica napak. Če slednje prizadenejo ljudi, to še ne pomeni nepopravljivo poškodovanega odnosa s skupnostjo.

Podobne kršitve človekovih pravic se dogajajo v številnih državah, a v mnogih obstajajo mehanizmi, s pomočjo katerih lahko na stanje opozorimo oblast. V takšnih primerih ni nujno, da kršitve človekovih pravic privedejo do dokončnega preloma med politično skupnostjo in prizadetimi osebami. Tako pridemo do drugega potrebnega pogoja: da si oseba glede na situacijo sicer po najboljših močeh prizadeva, da bi politična skupnost obravnavala kršitve temeljnih človekovih pravic, vendar ni možno storiti ničesar razumnega za izboljšanje stanja.

OSEBA ŽELI POMOČ DRUGE DRŽAVE

Ljudje imajo večplastne in raznovrstne odnose s svojo politično skupnostjo, ki jo tvorijo različne osebe, združenja in institucije, vključno z državo.²⁹ Ker so ljudje sami del teh odnosov, se njihova moralna zahteva za status begunca ne pojavi, dokler se sami ne odrečejo svoji politični skupnosti ne glede na to, ali ohranjajo upanje za izboljšanje stanja v prihodnosti ali ne. Četudi

ob tem pride do ponavljajočih se kršitev temeljnih človekovih pravic in so izčrpali vsa razpoložljiva pravna sredstva, ne morejo od mednarodne skupnosti zahtevati statusa begunca, dokler se (začasno ali trajno) ne odpovedo svoji politični skupnosti. Zato se srečujemo s paradoksom, da so bili ljudje prisiljeni zapustiti svoj dom, obenem pa so se za to odločili tudi sami.³⁰ Zato lahko rečemo, da sicer kršitve temeljnih človekovih pravic spadajo na področje družbenoekonomskih pravic, vendar gre v osnovi vseeno za prelom politične narave.

S tega vidika prva dva pogoja določata, kaj lahko pripelje do prekinitve tega pomembnega razmerja. Vendar pa je dejansko šele končni prelom med migranti in politično skupnostjo tisti, ki predstavlja osnovo za moralno zahtevo. Končna sodba, ali je odnos s politično skupnostjo prekinjen, je tako nujni del veljavne moralne zahteve za zatočišče v drugi politični skupnosti. Tako bi lahko dodali tretjo potrebno določilo: osebe, ki postanejo begunci, so dosegle točko, ko so se odpovedale svoji domači politični skupnosti, in iščejo pomoč v drugih, s čimer pa si želijo povrniti človeku³¹ tako lastno družbeno razsežnost.

PREGANJANJE IN RAZLOGI ZANJ

Ker se mnogo do sedaj obravnavanega nanaša tako na zahtevo utemeljenega strahu pred preganjanjem kot na razloge zanj, je potrebno o tem vsaj na kratko spregovoriti. Nedavno so bile na podlagi sodobnih primerov narejene študije o odnosu med preganjanjem in kršitvami človekovih pravic, tudi družbenoekonomskih. Michelle Foster pa je objavila eno najbolj celovitih tovrstnih študij s pravnega vidika.³²

Na nek način njena interpretacija preganjanja v luči Konvencije deluje podobno kot to, kar smo navedli kot prvi in drugi pogoj, ki pa ju avtorica skuša omejiti s tretjim, nekako diskriminacijskim določilom. Torej, zahteve po statusu begunca zaradi družbenoekonomskih razlogov so pomembne zato, ker

so posamezne osebe zaradi prepoznanih in nezakonitih razlogov deležne diskriminacije pri zagotavljanju temeljnih družbenoekonomskih pravic.³³ To pa ima smisel samo, če preganjanje razumemo kot običajno, v smislu izločenosti "zaradi rase, religije, državljanstva ali pripadnosti določeni družbeni skupini ali politični opciji", kar bi lahko razumeli kot kršitev temeljnih pravic³⁴.

Kljub temu pa velja, da v DNC preganjanje ni glavni razlog za moralno zahtevo po zatočišču v politični skupnosti. Zahteva je predvsem posledica napada na dostojanstvo osebe, kar postane očitno takrat, ko je odnos med osebo in politično skupnostjo nepopravljivo pokvarjen. Preganjanje torej pomeni predvsem kršitev temeljnih pravic, kar ne vodi nujno tudi do dokončnega preloma s politično skupnostjo.

V zagovor pristopa, ki temelji na kriteriju diskriminacije, morda lahko rečemo, da odnosa med osebo in politično skupnostjo ni mogoče dokončno pokvariti, razen če so kršitve pravic omejene na posebne skupine znotraj politične skupnosti. Kar nadalje pomeni, da če so kršitve temeljnih človekovih pravic vsesplošne in prizadeti ne spadajo v posebno skupino prebivalstva, lahko še vedno smiselno participirajo v politični skupnosti. To pa ni mogoče, kadar kršitve temeljnih pravic potekajo tudi na način diskriminacije.

Vendar pa ni čisto jasno, zakaj je temu tako. V določenih političnih skupnostih namreč obstajajo nekatere tako pomembne politične in družbenoekonomske pravice, da v primeru njihovega nespoštovanja osebe običajno niso več zmožne participirati v skupnosti na nek smiseln način. Izločitev ali diskriminacija sicer lahko predstavlja takšni kršitvi temeljnih pravic, ki se kažeta kot kršitev ali nezagotavljanje določenih ciljnih pravic. Če pa je kršen celoten nabor političnih in družbenoekonomskih pravic, ne glede na to, komu se kršitve dogajajo, te osebe ne morejo več participirati v skupnosti. Begunska zahteva tako ni posledica preganjanja per se, temveč prekinjenega

odnosa med osebo in politično skupnostjo. V resnici pa s katoliške perspektive ostaja problem enak. Namreč, četudi zgoraj navedeno v DNC ne vzdrži kot moralna razlaga za to, kaj pomeni biti begunec, pa je razširitev razumevanja preganjanja lahko politično koristna za zagotavljanje pomoči tistim, ki jo potrebujejo.

DOLOČANJE GLOBINE KRŠITEV DRUŽBENOEKONOMSKIH PRAVIC

Ko so v zgodbo vpletene tudi družbenoekonomske pravice, se pojavi vprašanje, kje potegniti črto med pomembnimi kršitvami in ekonomskimi okoliščinami, ki so vredne obžalovanja, vendar ne upravičujejo zahteve po pomoči.³⁵ Povedano drugače, kdaj migracija preneha biti sredstvo za izboljšanje ekonomskega položaja in postane moralna zahteva po zatočišču? Kako slabe morajo biti družbenoekonomske okoliščine, da je migracija več kot zgolj način za izboljšanje ekonomskega in socialnega položaja?

Omenjena vprašanja so povezana s širšo razpravo o tem, kaj tvori osnovno potrebo ali temeljno pravico. Pri tem se soočimo z obširno zgodovinsko razpravo, ki presega okvir tega prispevka. Vseeno pa je vredno izpostaviti vsaj tri opažanja.

Prvič, begunska zahteva ne izhaja neposredno iz družbenoekonomskega pomanjkanja ali kršitev političnih pravic. Prej ima temelj v resnični nesposobnosti politične skupnosti, da bi učinkovito zagotovila temeljne politične in ekonomske pravice svojim članom. Povedano drugače, ko politična skupnost teh pravic ne zagotavlja, dejansko ne izpolnjuje svojih obveznosti do nekaterih članov. To nezagotavljanje pravic pa je težko primerjati z dejansko odsotnostjo ali osebno doživetimi kršitvami pravic. Temelj je torej nesposobnost politične skupnosti, da bi poskrbela za varnost ali zagotovila pravice, ki jih dolguje svojim članom. Zato je za presojanje moralne zahteve bolj kot dejstvo, da je oseba prikrajšana za določene družbenoekonomske dobrine,

ključno vprašanje, kaj šteje za resno nesposobnost politične skupnosti, da bi zagotovila ali varovala pravice. To pa nas pripelje do drugega opazanja.

Ker se zdi, da ni mogoče potegniti črte med kršitvami temeljnih in ostalih družbenoekonomskih pravic, vključitev družbenoekonomskih pravic včasih tudi kritizirajo. Toda ta kritika ne upošteva dejstva, da je tudi kršitve tradicionalnih političnih pravic možno razvrstiti glede na različne stopnje. Mnogo tistih, ki so namreč z razlogom zaskrbljeni za svoje življenje in spadajo pod zaščito Konvencije ZN o statusu beguncev, se ne sooča nujno s takojšnjo in v cilj usmerjeno nevarnostjo. Pravzaprav ni niti nujno, da so bile te osebe neposredne tarče nasilja, vseeno pa imajo dobre razloge za strah pred njim. Vseprisotnost nasilja in umorov, ki jih opažajo v lastni državi, jim je morda dala dober razlog, da se bojijo, da bodo tudi sami postali žrtve. Takšni zaključki pa zahtevajo presojo o tem, kakšne stopnje nasilja, umorov in drugega kriminala pomenijo, da skupnost ne zagotavlja temeljnih pravic. Utemeljen sklep, da politična skupnost osebam ne zagotavlja temeljnih pravic, bi lahko obrazložili s pomočjo vzorcev in statistične analize. Slednja bi pokazala na sistematične napake politične skupnosti in države pri zagotavljanju zaščite pravic. Razen če so bile osebe dejansko žrtve ponavljajočega se nasilja, pa je tako glede političnih kot tudi ekonomskih vprašanj potrebno presoditi, kaj dejansko pomeni nesposobnost politične skupnosti.

Michelle Foster izpostavlja, da je tovrstno razmejevanje na področju političnih pravic postalo možno zaradi oblikovanja sodne prakse in sistema državnega poročanja na področju človekovih pravic. Tovrstna gradiva so prav tako na voljo za področje družbenoekonomskih pravic, zaradi česar bi bilo možno narediti nekakšna stopenjska razlikovanja med dejavniki, ki najbolj prispevajo k družbenoekonomskim težavam v različnih državah.³⁶ Torej, ne samo da obstajajo metode za osnovno razmejevanje dejavnikov, temveč jih

je možno tudi prilagoditi glede na okoliščine posameznih državah.

Tretjič, možen je nadaljnji ugovor, da so družbenoekonomske pravice same po sebi drugačne od političnih, saj so prve progresivne narave.³⁷ To pomeni, da se družbenoekonomske uresničujejo progresivno skozi čas, ko sredstva postanejo dostopna. Vendar, kot je v svoji odlični študiji pokazal Henry Shue,³⁸ tudi za politične pravice velja neka ekonomska pogojenost glede na razpoložljivost sredstev. Mary DeLorey pa je analizirala razmerje med politiko in ekonomijo in pokazala na obstoj močne soodvisnosti med količino razpoložljivih sredstev in zagotavljanjem političnih pravic. Lahko bi torej trdili, da so tako politične kot družbenoekonomske pravice do neke mere odvisne od razpoložljivih (materialnih) sredstev. Vseeno pa velja, kot je izpostavila Michelle Foster, da progresivna narava pravic še ne izključuje dejanskih minimalnih obveznosti. Na primer, tudi državljani neke revne države imajo pravico vsaj do minimalne zdravstvene oskrbe.³⁹

Morda pa prava težava ni v tem, da je težko potegniti črto med lažjimi in težjimi kršitvami družbenoekonomskih pravic, kot to sicer velja za politične pravice. Težava je predvsem v znatnem povečanju števila begunskih zahtev na mednarodno skupnost,⁴⁰ če ne bi več preprečevali vstopa ljudem, ki jim domača politična skupnost ne zagotavlja temeljnih družbenoekonomskih pravic. Toda tudi če nas je strah posledic znatno večjega števila legitimnih zahtev po zatočišču, kot trenutno prepoznava Konvencija o statusu beguncev, pa je moralna zahteva vseeno veljavna.

DEFINICIJA

Prispevki DNC nakazujejo, da moralna intuicija Papeškega sveta temelji na razumevanju, da je človeški osebi lastna potreba po participaciji v skupnosti. Moralne intuicije posledično govorijo o dolžnosti, da pomoč druge politične skupnosti zagotovimo osebam; a) ki jim domače politične skupnosti

niso uspele zagotoviti temeljnih – tudi družbenoekonomskih – človekovih pravic, razen zaradi razloga vpletenosti v mednarodno prepoznano kriminalno dejavnost; b) ki jim je ostalo malo razumnega upanja, da bodo njihove domače politične skupnosti to stanje popravile; in c) ki so se same odpovedale svoji skupnosti. Upoštevajoč do sedaj povedano, bi se moralna definicija begunca lahko glasila takole; to je oseba, ki je v svoji domači politični skupnosti žrtev ponavljajočih se kršitev temeljnih človekovih pravic, oziroma mu te sploh niso bile zagotovljene, vendar vzrok za to ne sme biti kriminalna dejavnost. Nadalje ta oseba nima več razumne možnosti, da bi njena domača politična skupnost to stanje popravila, zaradi česar se je nazadnje odpovedala domači skupnosti, ne glede na to, ali ima možnost ponovno vzpostaviti odnos z njo v prihodnosti. Omenjene skupine oseb lahko torej kot begunci na mednarodno skupnost naslovijo svojo moralno zahtevo.

Prevedel: Jon Grošelj

* Christopher Llanos DJ je doktoriral na Harvardski univerzi s področja religije in družbe. Kot jezuit je med drugim veliko sodeloval z Jezuitsko službo za begunce, poleg tega pa opravljal še številne druge funkcije. Trenutno predava teološko etiko na jamajški University of the West Indies.

** Ta prispevek je prevod dela poglavja *Refugees or Economic Migrants: Catholic Thought on the Moral Roots of the Distinction*, ki ga najdemo v knjigi: Hollenbach, David (ur.). 2010. *Driven from Home: Protecting the Rights of Forced Migrants*, str. 249–269. Washington: Georgetown University Press.

1. Konvencijo o statusu beguncev so sprejeli Združeni narodi (ZN) leta 1951 in še danes velja za temeljni dokument mednarodne zaščite beguncev. Po Konvenciji je do statusa begunca upravičen vsakdo, ki mora prebežati čez (meddržavno) mejo zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem zaradi rase, religije, narodnosti, pripadnosti neki družbeni skupini ali političnega prepričanja, pri čemer nekatere skupine ljudi tega statusa ne morejo pridobiti (na primer vojni zločinci). Oseba, ki pridobi ta status, je upravičena do pravne zaščite, pomoči in socialnih pravic od držav podpisnic Konvencije. Dokument pa opredeljuje tudi dolžnosti beguncev do države gostiteljice. Poudariti velja še, da Konvencija ne zajema nekaterih danes najbolj izrazitih migracijskih vzrokov, kot so denimo naravne nesreče ali globalno segrevanje.
2. Z izrazom moralna zahteva mislimo na moralno utemeljeno prošnjo za pridobitev begunskega statusa.

3. Univerzalni družbeni nauk Cerkve (DNC) vsebuje številne potrditve, da ima človeška oseba sama po sebi in v temelju socialno naravo, in navaja različne posledice, ki izhajajo iz tega; na primer na področju participacije v politični skupnosti. V zvezi s tem velja posebej izpostaviti naslednje Cerkvene dokumente: *Gaudium et spes*, *Quadragesimo Anno*, *Pacem in terris*, *Dignitatis Humanae*, *Octogesima Adveniens*, *Centesimus annus*, *Mater et magistra*.
4. Poleg že omenjenih dokumentov in med njimi še posebej okrožnice *Pacem in terris* Janeza XXIII. je za to področje pomemben tekst Ameriške škofovske konference z naslovom *Economic Justice for All*. Glej O'Brien, David J., in Shannon, Thomas, A. (ur.). 1992. *Catholic Social Thought: The Documentary Heritage*. New York: Orbis Books.
5. Izraz "politična skupnost" se tukaj uporablja na podoben način kot v DNC, ki ga uporablja v številnih družbenih okrožnicah. Izhajajoč iz načela subsidiarnosti je za DNC politična skupnost *per se* predhodna državi, četudi je slednja zelo pomembna. Na podoben način izraz uporabljajo tudi nekateri politični filozofi, kot na primer Michael Walzer, ki ima politično skupnost za temelj države. Temu soroden izraz pa uporablja tudi John Rawls, ki "politično družbo" predstavlja kot samozadosten in izpolnjen družbeni red, v katerem vsakdo najde tisto, kar potrebuje. Ne želi pa imenovati politične družbe skupnost, saj je slednja po njegovo združena pod skupno, celovito doktrino. Toda takšno razumevanje pa ni skladno s pojmovanjem politične skupnosti v tem prispevku. Ta prispevek niti ne predpostavlja, da so politične skupnosti popolnoma samozadostne ali izpolnjene. Rawlsova uporaba jezika pa jasno nakazuje, da obstaja določena enakovrednost med njegovim konceptom "politične družbe" in pogosto uporabo pojma "država". Pojem "politična družba" se sicer kot enakovreden za "politično skupnost" uporablja tudi v nekaterih okrožnicah, na primer v okrožnici *Centesimus annus*. Glej Walzer, Michael. 1984. *Spheres of Justice*. New York: Basic Books; Rawls, John. 2005. *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
6. Gl. prejšnjo opombo.
7. Stališče Ameriške škofovske konference, objavljeno v dokumentu *Economic Justice for All* (1986), je, da so družbenoekonomske pravice enako temeljne oz. "politične" kot vse ostale, zaradi česar terjajo tudi enako skrb. Glede tega velja izpostaviti tudi filozofa Henryja Shua, ki zagovarja osnovno in bistveno vlogo družbenoekonomskih pravic v politični skupnosti. Gl. Shua, Henry. 1996. *Basic Rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
8. Glej Cerkveni dokument *Gaudium et spes* (1965).
9. Thomas W. Pogge trdi, da človekovih pravic ni potrebno formalno-pravno zaščititi, saj to še ne bi zagotovilo njihovega spoštovanja. Bolj pomembne so institucionalne ureditve in strukture znotraj same skupnosti, formalne ali neformalne, ki na koncu zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic. Glej Pogge, Thomas W. 2005. *Human Rights and Human Responsibilities*. V: *Global Responsibilities: Who must Deliver on Human Rights*, Andrew Kuper (ur.), str. 14–17. New York: Routledge.
10. Ameriška škofovska konferenca, *Economic Justice*, št. 9.
11. Papeški svet Cor Unum, *Refugees*, št. 25.
12. Katoliška misel se do neke mere ujema z nekaterimi političnimi mislec, ki bolj soglašajo s komunitarnim svetovnim nazorom. Michael Walzer, denimo, se smatra za liberalca,

- ki vidi potrebo po komunitarni korekciji liberalizma. Glej Walzer, *Spheres of Justice*, str. 31.
13. Seveda obstajajo tudi politične skupnosti, v katerih je bil kriterij članstva določen s krvnim nasledstvom in ne s pravico po rojstvu.
 14. Walzer piše o politični skupnosti kot nekakšni "Burkovi pogodbi", v kateri se najdemo, ne da bi bili zmožni prepoznati natančen dogovor.
 15. DNC je obenem komunitaren in univerzalen. Umeščeni smo tako v specifične skupnosti kot v univerzalno človeško skupnost. Razumljivo je, da se družbenoekonomski minimumi razlikujejo med skupnostmi, še vseeno pa obstajajo tudi osnovni minimumi, ki jih je potrebno zagotoviti vsem ljudem, ne glede na to, kje živijo. Filozofinja Martha C. Nussbaum se je denimo ukvarjala z razvojem in utemeljevanjem povezave med bistvenimi človeškimi zmožnostmi in temeljnimi človekovimi pravicami, ki veljajo v vseh skupnostih. Glej Nussbaum, Martha C. 1997. Capabilities and Human Rights. *Fordham Law Review* 66 (2), str. 273–300.
 16. DNC vztraja pri družbeno drugačni naravi politične skupnosti in države, pri čemer je slednja ena od komponent s posebno vlogo v odnosu do politične skupnosti. Gl. Cerkevne dokumente: *Gaudium et Spes*, *Centesimus annus*, *Quadragesimo anno*, *Octogesima Adveniens* in druge.
 17. Glej *Dignitatis Humanae*, št. 7; *Pacem in terris*; Hollenbach, David. 1994. Afterword: A Community of Freedom. V: Bruce Douglas in David Hollenbach (ur.). *Catholicism and Liberalism: Contributions to American Public Philosophy*, str. 325–326. Cambridge: Cambridge University Press.
 18. Medtem ko bi DNC želel, da država ne bi vedno govorila v imenu celotne politične skupnosti, pa je v mnogih primerih de facto pojmovana ravno kot uradni govoriec skupnosti. Glej Migdal, Joel S, in Schlichte, Klaus. 2005. Rethinking the State. V: Joel S Migdal in Klaus Schlichte (ur.), *The dynamics of States: The Formation and Crises of State Domination*, str. 28. Burlington: Ashgate.
 19. Univerzalna skupnost je tako realnost kot nekaj, kar je treba še doseči. Glej *Gaudium et spes*.
 20. Treba je poudariti, da je veliko oseb rojenih zunaj države njihovih prednikov, na primer v begunskih taboriščih in niso nikoli uživali formalnega članstva v katerikoli državi.
 21. *Gaudium et spes*.
 22. Izraz nezaščiten ranljivost sem ustvaril na podlagi podobnega izraza, ki ga je Michael Walzer uporabljal v svoji razpravi o primarni naravi članstva v politični skupnosti.
 23. Foster, Michelle. 2007. *International Refugee Law and Socio-Economic Rights*. Cambridge: Cambridge University Press. Še posebno str. 27–35.
 24. Trije pogoji za uveljavljanje moralne zahteve begunca, ki so razdelani v tem prispevku, se do neke mere ujemajo s tistimi, ki jih je razvil že Andrew Shacknove. Četudi se slednji poslužuje drugačne politične antropologije kot je tista v DNC, imajo njegovi pogoji podobne moralne kriterije in praktične rezultate glede vprašanja, kdo je upravičeno begunec. Njegova stališča pomagajo torej tudi pri dodatni razjasnitvi katoliškega moralnega učenja o begunski problematiki. Glej Shacknove, Andrew. 1985. Who Is a Refugee? *Ethics* 95 (2), str. 274–84.
 25. *Mater et magistra*.
 26. Shacknove izpostavlja odsotnost zagotavljanja temeljnih človekovih pravic ali osnovnih dobrin kot potrebni, a še ne zadostni pogoj za zahtevo po statusu begunca.
 27. *Mater et magistra*.
 28. Dejavnik svobodne odločitve se odraža tudi v Konvenciji ZN o statusu beguncev, kjer je pisano o primeru, ko begunec ne želi izkoristiti zaščite neke države. Michelle Foster pa prepričljivo trdi, da so mnogi tradicionalno pojmovani begunci to postali po lastni izbiri. Gl. Foster, *International Refugee Law and Socio-Economic Rights*, str. 8.
 29. Shacknove se bolj kot na politično skupnost naslanja na državo, saj trdi, da je pogoj za veljavno (moralno) zahtevo po statusu begunca to, da nekomu država (in ne politična skupnost) krši temeljne človekove pravice. Prav tako naj bi bil tej osebi onemogočen povratek v domovino, zato je zaprosila za mednarodno pomoč. Gl. Shacknove, *Who Is a Refugee?*, str. 274–84.
 30. Foster, *International Refugee Law and Socio-Economic Rights*.
 31. Fosterjeva uporablja izraz 'ključni elementi' pravic, da pokaže na to, kako globoka mora biti kršitev ali odsotnost zagotavljanja pravic, da postane preganjanje. Diskriminacija še ne pomeni preganjanja, ko ta vključuje 'ključne elemente', ki jih sicer avtorica ne obrazloži podrobno, pa že lahko pomeni preganjanje. Gl. Foster, *International Refugee Law and Socio-Economic Rights*, str. 94–98, 196–200, 213, 228–29.
 32. Gl. čl. 2, 7 in 14 Splošne deklaracije človekovih pravic (dostopna na spletni strani: http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf).
 33. O tem obširno razpravlja Fosterjeva v *International Refugee Law and Socio-Economic Rights*, str. 152–54.
 34. Foster, isti.
 35. Foster, str. 137.
 36. Shue, *Basic Rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy*.
 37. Foster, *International Refugee Law and Socio-Economic Rights*, str. 137–41.
 38. Foster, str. 344–48.